

витрати коштів до двох років в'язниці. Звільнений угорцями, він отримав "важливу посаду".

Генеральна дирекція поліції відстежувала й інші прояви діяльності угорців. Так, кооперативи з Аюда «Гандя», «Фурніка», «Угорське економічне товариство» визнавалися такими, що отримали нові інвестиції в умовах використання угорською стороною різних проявів невдоволення румунською владою. З боку голови угорської спільноти в Румунії Дярафаш Елемер мали місце рекомендації щодо фінансової підтримки угорців в Румунії. Також угорську сторону звинувачували у діях з фальшування купюри у 250 леїв та поширення її на ринку. Ситуація в угорських громадах Буковини обговорювалася і за участі представників угорської леґації в Румунії. Зрештою до 1 червня громади Буковини мали ліквідувати майно та виїхати трьома потягами через Флорешть до Угорщини.

Загалом передача північно-західної частини Ардялу Угорщині не зупинила пропагандистської діяльності серед угорців Румунії і продовжувалася у 1940-1941 рр., змушуючи відповідним чином реагувати органи безпеки Румунії.

Ганна Скорейко (Чернівці)

«ДІТИ ГОЛОДОМОРУ 1946 – 1947 рр.»: ЯК ВИЖИТИ? (НА МАТЕРІАЛАХ УСНИХ ОПОВІДЕЙ)

Голод як соціальне явище супроводжує людство впродовж усієї його історії. Війни, стихійні лиха, посухи – неминучі фактори впливу, які носять глобальний характер і потребують особливої уваги, щоб відповідно реагувати і уникнути важких соціальних наслідків. З кінця ХІХ ст. не тільки держави, але й міжнародні гуманітарні фонди та наукова спільнота шукали способи боротьби з голодом та пропонувала стратегії співпраці усіх громадянських, державних, фахових інституцій для упередження масового голоду. Однак більшовики в ході свого цивілізаційного експерименту вперше в історії використали голод як один із найефективніших інструментів подолання спротиву мільйонів селянських мас встановленню монопольного контролю над своїм життям. Голодомори стали найстрашнішою гуманітарною катастрофою ХХ ст., масштаби якої до сих пір не усвідомлені світовою

спільнотою. Інакше комуністична ідеологія уже була б засуджена нарівні з нацистською. Тому важливо, вивчаючи голод як соціальний феномен, звертатися до практики його інструменталізації 1946-1947 рр. в контексті долі дітей західноукраїнських земель, які стали найвразливішою групою тих, хто опинився в епіцентрі більшовицького «визволення».

Відомо, що відпрацьовані методи колективізації та Голодоморів 1921-1923 та 1932-1933 років майже під копірку використовувалися Західній Україні: репресивна хлібозаготівельна та податкова політика, насильницькі надмірні зернові постановки – все це передувало примусовій колективізації. При цьому, нагадаємо, що станом на 1 січня 1946 р. в Чернівецькій області понад 41% селянських господарств не мали корів, більше 65% - свиней, понад 15% - ніякої худоби. За роки війни кількість коней скоротилася на 36,5%. Посушлива осінь 1945 р., малосніжна зима 1945-1946 рр., відсутність весняних опадів і висушення ґрунтів сильними вітрами створили вкрай несприятливі умови для росту озимих та ярих культур, за винятком Вижницького, Путильського та Сторожинецького районів. Особливо жорстокою була в Сокирянському, Кельменецькому, Новоселицькому, Садгирському та Хотинському районах. Усе це разом узятє суттєво відбилося на зниженні продуктивності праці селянських господарств, агротехніці обробітку ґрунту, загальному становищі села. Використавши останні запаси продовольства, селяни впали в крайню нужду, включаючи у свій раціон жолуді, кору дерев, кісточки слив, макуху, кукурудзяні качани, собак, кішок і т.д. Весною 1947 р. почали їсти лободу, кропиву, бруньки дерев, цвіт акації, ліщини тощо. Коли з'явилися колоски жита, спухлі від голоду люди ходили по полях, їли молоде зерно, там же й помирали. У важкій ситуації опинилися родини без свого годувальника, адже на фронтах полягло дуже багато чоловіків. Проте це не рятувало від поборів, які здійснювали у селах. Де системна помилка? Замість організувати гуманітарну, традиційну в таких випадках, допомогу місцеве керівництво взялося ретельно виконувати плани хлібозаготівлі, прирікаючи людей на голодну смерть.

Вдови залишалися з малими дітьми і були змушені самотужки вирішувати питання їх виживання. Найбільший страх залишити

дітей без хліба змушував вдаватися до дрібних хитрощів: мама ховала зерно по усіх кутках у хаті, на випадок, навіть якщо щось знайдуть, то деякі схованки вдасться зберегти; здійснювали далекі походи в благополучні райони з цінними, як здавалося, речами, щоб виміняти на хліб, залишаючи дітей на «долю», з останніх сил утримували домашню худобу, щоб мати хоча би молочні продукти; у крайньому разі відправлялися за «жомом» на цукрові та спиртові заводи, щоб знайти заміну хлібові. Але це тільки погіршувало стан голодуючих. Найтрагічнішою була доля новонароджених. Іноді у відчаї, навіть не заради канібалізму, а щоб зберегти власне життя і життя своїх старших дітей, матері-одиначки, чоловіки яких загинули на фронті, вдавалися до душогубства щойно народжених власних немовлят. Майже повсякденням стала трагедія смерті немовлят, бо у матерів від недоїдання не було грудного молока.

Зокрема, за даними дитячих лікарень м. Чернівці та м. Сторожинець, загальна дитяча смертність сягала 18,7%. У стаціонарі для дизентерійно хворих, котрий був і спеціально відкритий у 1947 р. при дитячій лікарні м. Чернівці, дитяча смертність досягала 43,3%. Але найбільшою була смертність в стаціонарі для дистрофіків, котрий також був відкритий при Чернівецькій дитячій лікарні. Смертність тут досягла 73,1% від тих, хто поступив до лікарні на лікування.

Окремий простір виживання – як протистояти озброєним людям. Адже у 1946-1947 роках вилучення продовольства у населення доручили місцевим активістам. Тобто на подвір'я приходили односельчани, наділені владою і зброєю. Це було найбільшою пасткою, адже діти звикли до повсякденного спілкування з ними. Як згадує Надія Руснак, старша сестра Віра почала кричати на них і просити, щоб нічого не забирали, так чоловіки вийняли пістолети і приставили їй до скроні. Від переляку дівчина втекла.

Ще один спосіб, який давав можливість вижити – здійснювати крадіжки. Нагадаємо, що у 1946-1947 роках переважали індивідуальні господарства. А отже голодуюче населення наважувалося на кримінальний злочин. Тим більше, що на Буковині споконвіків крадіжки осуджувалися громадою. Але все ж часто до таких дій вдавалися за згодою батьків саме діти – забігати

на поле і красти колоски. Господарі були змушені охороняти свої господарства, лякати їх батогами. Проте, крадіяство за участі дітей стало ледь не нормою.

Чи означає це, що дорослі односельці були готові до насильства над дітьми? Імовірно, що так.

Найбезпечнішим, на думку батьків, став шлях порятунку дітей, відправивши їх у відносно спокійніші райони Галичини. Тут ситуацію контролювали загони УПА, які стримували апетити комуністичних властей, засуха не мала таких катастрофічних наслідків. Тому мешканці Чернівецької області віднаходили знайомих чи родичів, які могли прийняти до себе дітей на певний час і таким чином врятувати їх від голодної смерті. При цьому, зауважимо, уже в повній мірі велася війна НКВС проти визвольних загонів, але пропагандистський міф про нацистів-«бандерівців» не зупиняв людей, які знали свою правду.

Діти Голодомору – це не просто покоління, яке вижило у страшний катастрофі. Як свідчать усні оповіді тих, хто пережив Голодомор дитиною, це люди, які все життя несуть в собі ген страху голоду, картини людей, які стоять по пояс у жомових ямах, недовіру до влади, яка може забрати останню зернину і приректи на смерть. Вони до сих пір сакралізують хліб. Але вони зберегли в собі людину. Тому що вони отримали найбільший дар – життя.

Оксана Богущка (Чернівці)

УМОВИ УТРИМАННЯ ЖІНОК-ПОЛІТВ'ЯЗНІВ У РАДЯНСЬКИХ ТАБОРАХ

Однією з найтрагічніших сторінок в історії України ХХ століття є ув'язнення у таборах ГУЛАГу та виселення «у віддалені райони СРСР» сотень тисяч українців, які боролись за майбутнє України. Радянські табори – це репресивна машина, яка покалічила мільйони людських доль, особливо жінок, які замість того, щоб створювати сім'ю та виховувати дітей, провели більшу частину свого життя у неволі, або й взагалі, не повернулись до мирного життя.

Наше дослідження особливо актуальне в контексті сучасних публічних дискусій навколо конструювання сучасного українського історичного нарративу та різних інтерпретацій